

6tűstő: ZAMÁRDI HELYTÖRT. CA.

6tűstés IDEGE: 1981.

TART.: PARASZI SOKS ÉGÉ ÉLETRADY TÜKREIBEN

21 lap, 1 melléklet - DÚPULT!

FÖLDRTONI MŰTŐ: ZAMÁRDI

STALMŰTŐ: XVII,

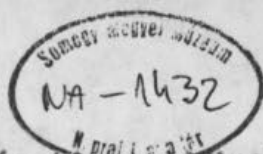
PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRKONÁS

ATUEVETVE AZ ÉGOTS. LTK. 4460 -os TÉTELE AVOL

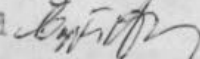
Zamárdi helytörténeti cikkek: Zamárdiban éltem és élek/parasztú sors
egy életrajz tükrében/

A dolgozat I. fejezete: A szűkebb haza, szépirodalmi stílusban írt, stilisztikai finomságú mondatai mintegy bevezetőül szolgálnak, és inkább emocionális szándékról tanúskodnak; mintha többet mondana így a történeti fejlődés-változás konkrétumairól! Talán abban lehet érdeke, hogy érzelmileg jó "ráhangolásnak" fogható fel/ a II. részben tárgyaltakra/.

A II. rész: Emberek, sorsok/ emlékezés/ címet viseli, melyben szubjektív élményei alapján, igyekszik megismertetni bennünket adatközlőnk az egykori kis falu társadalmi-szociális, családi-kikötársadalmi, gazdasági stb. viszonyaival.

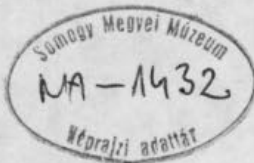
Az iskolás-évek ecsetelésével kezdi tulajdonképpen a téma lényegi tárgyalását az "adatközlő" dolgozat; majd beszámol az ismétlőiskolás kori, s későbbi sanyaru élet viszonyairól, a sokféle szolgálattételről. A szegény emberek sorsának további nehézségeinek elmondásával folytatódik a dolgozat. --, özben sok kisebb-nagyobb életpizódóról számol be a jó előadói készségű asszony; így esik szó olyan témákról, amelyeket érdemes lett volna tudatos rákérdezéssel bővebben kibontaniuk a gyűjtőknek. Szinte maga kínálta volna a beszélő idős asszony, hogy elmondassunk vele egy-két apjától, nagypapjától hallott mesét; a régi gyógynövények használatát - hiszen maga is szólt róla a flastrómkészítéssel együtt - mint vallásos és búcsúra járó asszony bizonyára el is tudta volna énekelni a Téged jöttünk köszönteni... Egek királynéja... kezdetű igen szép népdemeket/ amelyeket ma már a papok sem ismernek/; ugyancsak e témához tartozott volna, hogy Nagy Feri bácsi mellett szólt volna a neves búcsújáróról, Rezi bácsiról és a többiekéről, de egyéb szakrális ismereteit sem használták ki a szakköri tagok; kár a mulasztásért!!.

Ismét hiányoltjuk, hogy nem faggatták ki a jó adatközlőt a nagy családi élet munkamegosztásának apróbb részleteiről, továbbá a háborús évek és az utána következő küzdelmes szakasz részleteiről stb. Szívesen olvastuk volna a keresztelői szokások/ esetleg a hozzáfűződő hiedelmek/, a névadás stb. problémaköréről, ami szintén önmagától kínálkozott volna, mivel az adatközlő bele is kezdett e témákba is. Sokat szalasztottak el a gyűjtők; a tudatos rákérdezés hiányával/. Amit elmond az asszony, mind jó alkámul kínálkozott egy-egy résztema további elemzéshez, a falu életének - főleg a szegényebb réteg-, megismeréséhez. -- Így a dolgozat végtére is egy jó előadó asszony vázlatos beszámolója lett. Az összeállító/k/nak nem szemrehányásnak szántuk megjegyzéseinket; inkább azt szeretnénk, ha az említett /és még számtalan nem említett/ önként kínálkozó témák tekintetében szorgoskodjanak tovább, s bizonyára érdemes lenne másokat is megszólaltatni hasonló szándékkal; Szívesen adunk szóbeli támogatást is a tagság számára.

Együd Árpád

4460

" Z A M Á R D I B A N É L T E M ... É S É L E K "

Parashti sors egy életrajz tükrében

Készítette:

a

Z A M Á R D I H E L Y T Ö R T É N E T I S Z A K K Ö R

1981.

I. A SZŰKEBB HAZA

Képek villannak fel az emlékezet vásznán, egy ember sorsa a nagy közösségben. Egy falu, egy táj, az apák testével termékenyített föld, nemzedékek szűkebb hazája, születés és halál földje, elbocsátó és visszahívó föld. Szülőföldünk a rajta élő emberekkel, rokonainkkal és testvéreinkkel, az apai házzal, gond, emlék és vágyakozás földje. Gyermekkor tavaszi áradása, felnőttkor hevülete és fakulása, s ha megéred, az aggkor elnyugtató szelídsége.

A kép nem egyértelműen sötét, néha világosabb színeket is látnunk: vagy a remény-ség halványzöldjét, vagy az öröm fehérjét. A földműves nép, mely együtt élt a természettel, gondjai közt is tudott feltekinteni, s meglátni az ég magasában a pacsirtát. Szépségre mindig fogékony lelke ennek hangján alkotta meg lélekűdítő dalait.

Születés, halál, esküvő, gyermekáldás. Amire itt egy hosszú utat megjárta asszony emlékezik, sorsának fonalából legombolyítva egy keveset, alig több, mint egy tétova álmodás, visszaálmodása mindannak, ami talán már maga számára is valószínűtlen. Az ajkán kibukkanó félszeg szavak a valóságról villannak. Mindez azonban a nagy - nagy változások tükrében oly messzire sodródott előlünk, hogy visszapillantva rá alig érzékeljük gyorsan fakuló árnyképeit.

Pedig izgatóan érdekes mindazk, ami belőle akár szóval, akár írással még megfogható, hiszen nemcsak önmagáról vall, hanem más emberekről is, akik itt éltek, vagy ma is élnek ebben a faluban.

Zamárdi, melynek ma száznegyven utcája van, a század elején még apró falucska volt, Tihannyal átellenben, a Balaton partján. Közösségi és megtartó ereje ebben az időben kezd meggyöngyülni. Siófok már pezsgő életű fürdőhely, a Földvárt fölfedező Széchenyiek a községi múlttal nem rendelkező kis pusztából két évtized alatt a nyaralás és pihenés vlóságos oázisát építették ki. Zamárdi hosszú - hosszú partszakaszán, a mai szépséges utcák, villák helyén ekkor még a szántódi uradalom birói legelnek, a nádas vad rengetegét szilaj ménes tapossa. Csikósok kurjongatnak az öreg, kopott révcsárda ivójában, köztük Szabados János, a leghetykébb legény, aki még azt is megtette egyszer, hogy tékozló magnások példájára igazi bankóval gyűjtötte meg pipáját az ámuló cimborák, kocsisbort szürcsöltető meszesek előtt. / Honnan volt a bankó? Nem érdemes azt már kutatni. Ki mivel dolgozik, attól mocskolódik - mondják erre felé. /

A faluból a mai posta helyén álló öregkút mellett - itt itattak valaha a delizsánszok is - szekérút vezet át a vasúton, s torkollik az egyetlen, Balatonhoz vezető utcába, a Csapás utcába, a mai Rákóczi utcába. / Zamárdiban ekkor még nem áll meg a vonat, füstös kis őrház árvalkodik a sorompó mellett. / Ezen az utcán futtat minden délután a víz felé szamaras kordeján az öreg Ladányi zsidó fürödni, s kíséri őt a botokkal

hadonászó gyerekhad nagy zivajjal. Titokban oltatlan meszet dugdosnak a szamár farka alá, amíg a gazda a sekély vízben hentereg.

Idilli a kép: a vasút melletti pocsétás Zsibamezön, ahol ma a sportpálya gondozott gyepszönyege simul a nyárfák, olajfák ligetébe, hatalmas libacsapatok legelésznek. A gyerekek fűfasípot fabrikálnak, métáznak, "likrú-likrát" játszanak, bikatököznek, közben fél szemük a libákon. El ne keveredjen egyik csapat a másikkal, föl ne menjenek a vasútra, közójük ne settenkedjen az alattomos réti róka! Még nem jött el a "nagy idő", az aratás, amikor nekik is ki kell vonulni a tarlóra vizet hordani, kötelet teríteni, a nagyobbaknak beállni a kasza mögé markot szedni.

De valami van már a levegőben, ami megbontani látszik az ősi harmóniát. Nyaranta sűrűbben jár a vonat, kiránduló, kerékpározó ifjú urak és kisasszonyok jelennek meg a szabad partokon, majd néhány úri család bérelhető szobákat keres a Fő utcán. Az egykori vaspálya keskeny sínpárját új, úgynevezett góliát sínekre cserélik. Ez sok embernek ad munkalehetőséget. Sűrítik a baktéházakat, új állomásépületeket emelnek, javítják, kövezik a főbb útvonalakat. Ébrednek a falu vezetői is: a Szabadság téren 1912-ben felépül és megnyílik Park Szálló néven a községi szálloda / a mostani tanácsház épülete/, s mellette mindjárt elsőként a ma is álló Dayka - villa.

Igy kezdődött. Aztán egyszer csak eltűnt a csenevész nyárfák közül a nyáj, a nádasból a ménes, lebontották az óriási istállót a csárdával szemben. Emberek jöttek csíkos lécekkel, mutogattak, mértek és cövekeket ütöttek le ide is, oda is. Megépült az út a Rév szegletéig, majd távolabb is, végig a parton, előbb egy magyar cég, majd a Via Nova német vállalt és sok-sok környékbeli munkáskez jóvoltából. Házak nőttek ki a földből, hamarosan fák, kertek takállottaik elő a szelíd párak mögül, csónakok, vitorlások libbentek a vízre, majd a révészek ócska dereglyéje mellé odafarolt egy büszke, festett oldalú hajó, az első motoros komp. A pásztorélet semmivé lett, és Szabados János a falu szegényeként halt meg a népesedő, életével egy más világ felé forduló Zamárdiban.

Az élet más lett itt egészen, és kissé más a nép is. Már az 1909. évi Canonica Visitatio megállapította, hogy a tiszta katolikus lakosságú Zamárdiban a nép vallásos ugyan, de "lelkületét szociális gondolat hatotta át". Ez már nem a régi, sorsába be lenyugvó nép többé; gondolkodásában megváltozott. A változások Kiss István / mesélő asszonyunk édesapja / sorsán át is lemérhetők. A nagy család számára szűkké vált paraszti élettől el - eltávolodva, hányja - veti a sors már fiatalon. Előbb a kőhegyi szőlőben dolgozik, majd a vasúton krampácsol egy évig. Az I. világháború kitörése előtt pedig már gyári munkás a Váci úti Schlick - Nicolson gyárban. Itt ismerkedik meg Marx műveivel s a szocialista mozgalommal. A minden újat érdeklődéssel fogadó, de mindent ezerszer megrágó, tépelődő, vajudó lelkületű, gondolkodásában mindvégig földműves beállítottságú fiatalember élet-

útjába belegázol a háború. Mire négy év múlva lábában, idegeiben a galíciai telek s a Piave menti perzselő nyarak irtóztató emlékeit hordozva hazakeveredik, tanácstalanul áll a forradalmaktól felbolydult, a fehér terrortól legázolt országban: ugyan, most merre?

A Horthy - korszak első felében bűzában gondolkodtak az emberek. Ekkor tanultak meg csak igazán látástól vakulásig dolgozni.

Kiss István bátyja valóságos dührohámot kapott, ha nyáridőben, hajnali háromkor befogván, kocsinyomot látott maga előtt a harmatos úton. Ez az esztelen munkaszeretet, melyet persze áthaltott a szerzés ördögi vágya, sokak szerint talán a nemzet fennmaradását jelentette. Ez az a korszak, amikor egy jómódú parasztember szívesen adja lányát egy pesti iskolaszogáéhoz, közrendőrhöz, villamoskalauzhoz. Az általános elnyomorodás közepette mi sem vonzóbb, mint egy fix fizetés, egy nyugdíjas állás. A másik variáció a cselédnek adott leány. Egy jó helyet, jó családot kifogni szerencse. A leány ugyan nehéz szívvel távozik, nehéz szívvel adja őt oda édesanyja, akárhogy is, de más kezelésének, ám a szorító nyomorúság elaltat minden érzelmet. Tudott dolog, a lány is tudja: cselédévei alatt megkeresheti stafírungját, szóba - konyhábútorát, félretehet egy kis pénzt. Csak becsülje meg magát! Sorsát magával viszi, s ez azt is jelenti, hogy szófogadónak, engedelmesnek, alázatosnak kell lennie, amellet tisztának, szorgalmasnak, megbízhatónak. Ezt a sorsot Kertész Ferencné is megpróbálta, van mit mondani róla.

Az itthon maradottaké a paraszti élet ezernyi gyötrelme. Zamárdiban a két háború között az általános elszegényedés közepette mindkét proletárréteg kialakult : az ipari és a mezőgazdasági. A helyzetet azonban jelentősen enyhítette a megnövekedett idegenforgalom. Sok munkalehetőség akadt a villák körül és az építkezéseken.

A II. világháború iszonyú érvágásai, a négy hónapig körülötünk hullámzó front, a lakosság elmenekítése, kitelepítése ismét mélypontra juttatta a falut, de az 1945-ös feledhetetlen tavasz új hitet adott az embereknek. Annál csüggesztőbb volt a folytatás, a Rákosi - korszak, mely az ezer év után visszaperelt földön legszebb reményeitől fosztotta meg a földműves népet. Nem érdemes a beszolgáltatás tételeit sorolni : ennyi gabona, ennyi hús , ennyi tej, ennyi zsír, ennyi tojás. Egy kép villan fel : 1951. nyarán, egy forró vasárnap délután az Újrétben / a mai benzinkút helyén / kigyulladt az ott álló hatalmas sznakazlak egyike. Beszolgáltatásból származó csupa java széna volt ott felhalmozva : lucerna-és parlagszéna , elszállításra várva. Megszólt a sziréna, féltreverték a harangot, futott mindenki oltani. A tűz erejéhez, nagyságához képest azonban kevés volt az emberi erő és csordakút vize. A siófoki tűzoltók is későn érkeztek, a pusztítás, a kár nagy, szinte megdöbbentő méretű volt. A tanács illetékes szervei a tűzvédelmi rendelkezések legalapvetőbb szabályait sem tartották be: a kazlak tövében még egy vizeshordó sem állt, csáklának, pémetnek híre - hamva sem volt. A tűz okozója egy elhajított cigaretta lehetett, hiszen ez a hely akkortájt kedvenc helye volt mindenféle vándornak, földönfutónak. Itt itattak a meszesek, teknővájó és kolompár cigányok. A hatalmas fák alatt gyakran napokig eltáborozgattak.

Mire egyik szakköri tagunk, Kiss Jenő a helyszínre érkezett, már nagyrészt lezajlott a dráma. Az országút felől jövet, szemből látta meg a kimerült kút mellett vödörrel, vasvillákkal sorakozó füstös, kormos embereket. Némán állt ott szinte az egész falu népe, előttük az állataiktól elvett, már nem az ő tulajdonukat képező drága széna maradékai. "Nyár éjszakán a grófi szérűn,,," - mormolta maga elé, és nagyon - nagyon keserű lett a szájíze.

Még egyszer látni a zamárdiakat így egybegyűlve az Újrétben álldogálni. A nagy tsz - szervezés után volt ez, amikor a lovakat adták le. Némák voltak akkor is, de itt - ott könny csilant meg az eltakart szemekben, mikor a hűséges segítőtárs fejéről levették a kötőféket.

Ez a görcs azonban lassan feloldódott a szívekben, eredményül a pozitív változásoknak, melyek a nagy közösség életében azóta végbementek.

Korok, emberek, sorsok... Esmék, hitek, csalódások... E sorokban, melyek itt következnek, egy félig paraszt, félig agrárproletár asszony emlékezik akadozó szóval, nehéz megnyugvással, elpergő életén elmélkedve.

II. E M B E R E K , S O R S O K
/ E M L É K E Z É S /

" Zamárdiban születtem, nevelődtem, éltem... és élek. Szegények voltunk, az apám két és fél hold földet művelt. Akkor akinek sok földje volt - minden a föld volt - , az volt gazdag. Szegényen, de boldogan éltünk : nagyon szép gyerekkort mondhatok magaménak. Erősen összetartottunk mi hatan, testvérek. Én voltam a legidősebb. Bizony még tizenhét éves koromban is született kistestvérem. Édesanyám már annyira szégyellette, hogy szegény azt mondta, öngyilkos lesz. Én vigasztaltam meg. Már udvarlóm volt, együtt dajkáltuk a kis Marikát.

Szerettem iskolába járni. Szerettem a tanítóimat : nagyon jó tanítómestereim voltak. Az 1. - 2. osztályt az egyik tanító tanította, a 3 - 4 - 5 - 6. osztályt a másik. Ez úgy meg tudta nevelni a gyerekeket, igaz, volt mogyorópálcája. / Ott termett hátul az iskolában. / Voltak olyan rossz gyerekek, hogy nem bírt velük másképp. Hozták be őket Szántódról, Tóközből kocsival. Annyi gyerek gyűtt össze, teli lett az iskola. Az volt a tanítóm kikapcsolódása , hogy minden nap ement sétálni a Vadkacsáig, Széplakra meg vissza. Nem azért, hogy dicsekedjek, de nagyon szeretett engemet, mindig első diák voltam. Az volt az első diák, aki szélről ült. Mindig szélső voltam. Szerettem a leckét meg tanulni, otthon még a fejem alá is odatettem a könyvet. A legfőbb tantárgy a hittan volt. Kívülről el tudnám mondani az egész hittankönyvet : a " Hit - és erkölctant ". Utána kö-

vetkeztek a többiek : irás, olvasás, meg - azt mondják, ab-
ba/n az időben nem tanultak, pedig - volt történelem, vegy-
ta/n, gazdaságtan, számtan. Annyiféle könyvünk volt, egész
rakatra való. Nekünk is kellett ta nulni, sőt kívülről is, az-
tá/n kellett felelni belülre. Bizony nehéz volt : tanulni is,
segíteni is, játszani is. A sorrend is így alakult.

Emlékszem, amikor az egyik testvérem januárban szüle-
tett, de mentem volna szankózni minél előbb, de édesanyám
rámparancsolt, ringassam el azt a gyereket, ne sirjon. Amikor
behunya a szemét az öcsém, elaludt, futóra mentünk a falu-
vég felé, le az újsornak. Még nem voltak meg ezek az utak,
végig le tudtunk menni. Egészen sötétedésig szankóztunk, de
azért, mikor harangoztak, haza kellett menni. Olyan szigoru-
ság volt akkor, hogy nyolc órakor be kellett menni. Télen szan-
kóztunk, más évszakokban amerikáztunk, csön - csön - gyűrüz-
tünk. Nem túl sok időm jutott játéokra, segitettem sokat. Hoz-
zászoktattak otthon a munkához - legidősebb voltam -, korán
meg kellett tanulnom a kisebbeket fürösztetni, vasalni, taka-
ritani. Sokszor szombat este tíz órakor kerültem ágyba. Ami-
kor serdültem, el kellett mennem dolgozni. Tizenkét éves multam,
tudom, a hatodik osztályból maradtam ki. /Két ismétlőt jártunk
a 6. után. Csütörtökön meg vasárnap szoktunk menni iskolába.
A vasárnap reggeli elmaradt később, és csak csütörtökön men-
tünk./ Volt a Pannonia - strand. Az egyik kis szomszéd-lánnyal
labdát szedtünk ott. Voltak nagyurak, egy pár zsidó család is
köztük. Én nagyon sajnáltam őket, az egyik öregasszonynak éa
a lánya, ma is el szokok vele beszélgetni. Még egy másik zsi-
dó lányt is ismertem, akinek az édesapját meg a testvérét ké-

sőbb elvitték a gettóba. Nagyon jók voltak hozzánk, de volt egy ronda ember, a kertész, neki kellett volna puculnia az egész strandot. Végig nőtt nádassal, velünk vagdaltatta az egész szemet, meg aztán trógot hordatott velünk. Egyszer úgy megbetegedtem, mert behajtott bennünket fürdeni a Balatonba, hogy tiszták legyünk, mire megjönnek teniszezni az uri népek, ahogyan mi neveztük azokat, akiknek a labdát szedegettük. Olyan tüdőgyulladást kaptam, hogy majdnem belehaltam. Édesanyám vízszékébe tett, priznicbe. Orvos alig akadt, gyógyszer is. Akkor nem úgy volt, mint most. Köröshegyen lakott egy orvos, meg itt egy. A falubeliek azt mondták, ha meghal, azt kell ráírni a keresztfájára: "Itt nyugszik , körülötte meg azok, akiket elkezelt."

Én szerettem őt, nem tehetett arról, hogy akkor nem volt olyan fejlett az orvosi tudomány, mint ma. Fejletlen volt minden: gyógyszerek is mik voltak? Aspirin meg különféle vacakok. Nem csoda, hogy én is annyira tönkrementem, megbetegedtem.

Később napszámba jártam. Tudom, három évig dolgoztam egy helyen. Kivettük a papbirtokot, mert volt akkor a papnak sok földje, meg a kántornak is. Odajártunk három gazdasági évben egy idevaló zamárdi lánnyal meg az egyik öcsém-mel. Lucernát gyűjtöttünk, kukoricát kapáltunk, a sok szőlőt műveltük meg ... volt tán három holdjuk is. Mindenfélét csináltunk. Rendesen, minden héten fizettek. / Volt, ahol nem szerettek fizetni. /

Szolgáltam nyaralóknál is, két hónapig meg háromig. Jártam még az erdőre: makkot raktunk, meg irtottuk azt a mindenféle tüskét. A legrosszabb az volt, amikor tizennégy éves

koromban édesanyámhoz egy asszony odament, s rábeszélte, hogy adjon a fiához kettőzónék. / Két mázsa buzáért. / Édesanyám nem akart, de az annyit beszélt, hogy az ő fia milyen szépen tud kaszálni, meg milyen jó sorom lesz, hogy végül engedett. Akkor voltak a legrondább gabonák, tele szederinakkal meg mácsolatüskével. Volt, hogy éjjel fölkelünk, mentünk a Káplán - kuthoz. Nem is lehetett aratni, tele volt tüskével. Olyan rosszul lettem akkor, úgy megzavarodtam, hogy nem tudtam, honnan kel a nap. Mintha nyugaton kelt volna ... A többiek nevettek. .. Este meg képegni kellett, majd megszakadtam a nagy kévétől. Akkor is megbetegedtem, az utánam való öcsém ment el helyettem dolgozni. Édesanyám mindig a kapuban várt, és megsiratott. Azt mondta, míg él, sose felejtí el, hogy odaadott éngem arra a helyre. Meg azt sem, hogy Rákos - hegyre adott egy bicsérdista családhoz. Szilván tartott az a nyilas banda. A szomszédunkban nyaraltak, aztán áthívtak éngem a három kisfiuk mellé játszani. Elcsaltak, hogy milyen jó sorom lesz. Megjátszották magukat, elmentek a templomba, olyan jónak tették magukat. Hát mi várt énrám ott? Te jó Isten! Hat szoba parkett, amit fél tízre föl kellett kefélni. Három gyerek, a legkisebbre pelenkát mosni. Nem volt ám mosógép, hanem egy nagy mosókonyha teknővel. Emkékszem, amikor nálunk bucsu volt, én ott éjfélíg nagymosást csináltam. Majd nem összeestem. Minden munka az enyém volt. Hust nem szabadott enni. Az ónekik méreg volt. Volt egy ronda apja az asszonynak, az mindig be szokott zárkózni, és nagy darab szalámikat evett. A lánya emiatt össze is veszett vele. Olajos koszton éltünk, ők elváltak. Gyakran bementek Pestre, ott bezabáltak minden-

félét a cukrászdában. És én? Volt úgy, hogy éjjel belopóztam a spájzba, egy darab kenyeret, hogy ehessek. Annyira éhes voltam, nem maradt semmi erőm. Először kedveskedtek nekem, elengedtek még a misére is ... , vallásos kislány voltam, úgy nevelődtem. Később már nem engedtek. Mikor elkezdett beszélni a pap a rádióban, az egyik taknyos gyerek - hét éves volt - lenyomta a kapcsolót, és azt mondta: " Kaki a fejére ... " / mármint a papnak. / Igen. Amikor Hitler beszélt a rádióban, az egész család örjögött: majd megbolondultak érte. Ekkora nyilasok voltak! Csak innen minél előbb el ... ! Egy ismerős család adott utiköltséget, pedig úgy volt, hogy ezek haza is szállítanak. Annyiszor álmodtam felöllük, de álmomban is borzasztó volt.

Az urasági tarlómunka és ez fiatalkorom legszomorúbb emlékei.

Nekem nagyon kijutott, mert én voltam a legidősebb, és sorakoztak 2-3 évenként a testvéreim. Édesapám részest aratott a nagygazdánál, és nekünk is kellett menni, amikor nagyobbak lettünk. Édesapám után én szedtem a markot, a testvéreim pedig kötötték és rakták össze. Amikor Három fiu után lánytestvérem született, a Terike, egészen odavoltam az örömtől. Édesapámnak nagyon jó ismerősei voltak, hitelszövetkezeti irodában volt igazgatósági tag. Nagyon jóeszű ember volt, gyönyörűen irt, mindent tudott. Annyit olvasott, hogy mindenhez hozzá tudott szólni. Mindenfelé ismerték, nagyon szerették őt is, minket is. Lakott ott egy jegyző, ahol most a tsz-iroda áll, oda ámentem dolgozni; eljött velem a kis Terike, együtt is aludtunk. Rózsás tutyit kapott az asszonyomtól. Egy másik he-

lyen is szolgáltam. Télen dolgoztam ott. A férfi százados volt, be kellett vonulnia Veszprémbe, az asszony velem főzetett. Sokszor mondta : " Te fiam, engem meghizlalsz... " Olyan jól tudtam főzni...

Édesapámnak mindig fájt a háta, az I. világháború alatt az olasz fronton harcolt. Azt mesélte, hogy akik nem táncoltak, ugráltak, ott fagytak meg. Annyi reumát, bajt kapott, hogy a gyerekeivel tipratta a hátát. A fiúk mondogatták neki : " Megtiporjuk, édesapám, de akkor, ugye mesél ? "

Olyan meséket tudott mondani, mert a dédnagymamám rettentő okos asszony volt. Amit hallott tülle édesapám, azt elmesélte nekünk . Különben ez a nagymamája, az anyai, Andocson lakott, a barátok mellett. A barátok között volt egy orvos is, az én dédnagymamám sokat tanult tülle. Annyira értett mindenhez, ami abban a világban jó is volt, mert kevés orvos volt. Nem a kuruzsláshoz, hanem a gyógynövények használatához. Tudott olyan flastromot csinálni, még a lányai is, olyat, amelyet a patikában most is árulnak. Sebre, mindenre jó. Az édesapám, ha véres hólyag lett valamelyikünk ujján, fogta a tűt, behuzta a pamukot - azt a DMC -t - , nem köllött két óra, elmúlt a véres hólyag., miután körösztülhuzta rajta. Abban a pamukban volt a méreg, az hatott a hólyagra. Szóval ilyeneket tanult édesapám a nagymamájától, az én dédnagymamámtól. Csak saját magát nem tudta meggyógyítani ez az okos asszony. Elkaptart az orrán valami vimedlit, belement a piszok... , porosak voltak akkor nagyon az utak. Kiégették a sebet, meg is gyógyult, de kiújult. Mondta a nagymamámnak, hogy elmegy ő még egyszer az orvoshoz.

- Édesanyám, ne menjen el, - kérte a lánya - mert elrontják!

- Miért? Sajnálod azt az egy pár csibét?

- Dehogyan sajnálom!

Szegénynek a sebét megint kiégették, aztán terjedt, terjedt. Végül arcrákban halt meg... Én ápolom a sirját, itt lett eltemetve ő is, meg a két testvére is. Az egyiknek a leszármazottai itt élnek - a Horváth Lajcsiék - a Fő utcán. Van minálunk egy kép, ami a dédanyámtól származik. Valamikor kétszer is leégett a templom, mert fazsindelyes volt abban az időben. Kigyulladt az iskolától, azt mondják. Aztán a kisebb képek, amikor megépítették rendesen a templomot, nem kellettek, és a dédnagymamának adták. Több képet kapott; a falu végén az Urvacsora még megvan az unokatestvéremnél. A Szentháromság - képet a háboruban átfurták, de én annyira szeretem és őrzöm, mert az őseimtől való.

A vallásról jut eszembe, hogy nekünk egy olyan jó papunk volt, a Szarka Valér főtisztelendő, hogy a jó Isten áldja meg a földbe...! Kár annak a földben, annyit mondok. Az igen fedhetetlen jellemű ember volt. Nagyon szerette a falu népét. Végigjárta Zamárdit; ha valakinek baja volt, betért hozzá. Később egyszer találkoztam vele az utcán, kérdezte :

- Na, hogy vagytok?

- Megvagyunk...

- Hát a gyerekek?

- Hát, főtisztelendő úr, rosszak.

- Csak azt ne mondd, lányom! Rossz gyerek nincs, csak eleven.

Nem rosszak azok, csak elevenek...

Sokat jártunk bucsuba, körmenetre. Akkor ráérték ilyesmire az emberek. Voltak keresztjáró napok, elmentünk a templomba. Buzaszentelést tartottak, amikor a buza kezdett szép lenni, ta-

vasszal. Egyszer áldozócsütörtökön mentünk Andocsra. A falu népe, aki csak tudott, kikisért bennünket, a bucsura menőket. A keresztet fölvirágoztuk, úgy vittük. Aztán mikor nagyon elfáradtunk, bementünk egy - egy templomba : a kerekibe, a pusztaszemesibe. Harangoztak mindig elejünkbe. Utközben ettünk, ittunk, megpihentünk; rendszerint Pusztaszemesen. A Madarasi - erdőnek mentünk, olyan por volt, meg egy nagy hegy. Volt bugyroskocsink, az hozta az élelmet, meg aki öreg volt vagy fáradt, felült rá. Egyszer eljött az egyik nagynéném meg a férje, többet nem is jöttek, mert nagyon kimerültek az uttól. Szegények elájultak, úgy köllött fölmosdatni őket. Egyszer nagyon jó eset volt. A Madarasi - erdőig hol ez, hol az hozta a keresztet. Ott átadták nekem, és egész uton nem vette el tüllem senki. Na, gondoltam, jól van, nem veszitek el ? Akkor én már nem is adom oda. Nem is adtam! Amikor közeledtünk Zamárdi felé, mindenáron el akarták tüllem venni, de én nem engedtem. Majdnem verekedtünk. Ha idáig én hoztam, most már én viszem be a templomba. Megint jött elejbénk a körmenet. Micsoda öröm volt nekem, amikor tényleg én vittem be a keresztet a templomba, és énekeltük közben azt a gyönyörű éneket, hogy : " Téged voltunk köszönteni, méltóztassál meghallgatni, mindennemű szükségünkben, Mária, segits ! ... "

Gyönyörű ének ! Olyan jó énekeseink voltak, mint például a Nagy Ferenc bácsi. Veszprémi vezérkönyve lehetett, mert a másik imakönyvekben nincsenek benne azok az énekek, amiket ő tudott. Szép hangja volt, végig énekülte az egész utat. ~~Aztán, hogy~~ Olyan szép élményeink voltak, hogy nem lehet elmondani. A barátoknak a hideg celláikban meg az istál-

lókban szalmán feküdtünk. De az az öröm, ami átjárt ott bennünket !

Volt egy szép ének, az egyik embernek , az előénekesnek, nem jutott eszébe a szöveg folytatása, csak annyit mondott : " ... egek, egek... " Én odaszóltam : " Egek királynéja, Mária, segíts ! " Annyira megnevettük, pedig az egyik legjobb énekesünk volt.

Azután, hogy a zamárdi templomba én vittem be a keresztet , találkoztam a papunkkal. Édesanyámmal Siófokon jártunk... gyalogosan ... akkor nem járt annyi vonat, mint ma. Amikor gyűvünk visszafelé, gyűtt egy hintó, megállt. Hát a Szarka főúsztelendő ült benn meg a kocsis. Fölvettek bennünket, kérdezte az andocsi utat a főúsztelendő. Elmeséltem neki... Olyan jópofa volt, pedig különben áldottlelkű ember volt.

- Miéft nem vágtad meg őket azzal a kereszttel ? - aszongya.

Akkor észhöz tértek volna !

Hát ezt sosem felejttem el !

Nem felejttem el a papunkat se, meg a bábát - úgy hívták akkor a szülésznőt - , mi csak Lujza mamaként emlegettük. Egy szobánk volt, ott született nálunk mind a hat gyerek. Nehéz világ volt, amikor világra jött a harmadik öcsém. Én hat éves multam. Borsót pucultunk a ház másik felében, amelyik a nagybátyámé volt. Az asszonyok akkortájt félszoknyát viseltek , az ódalán kellett összekapcsolni. Ilyen volt a bába-asszonyon is. Megszületett az öcsém, halljuk, hogy sir, hát akkor bemehettünk. Gyönyörű, nagy gyerek volt, kövér, tán még négy kiló is lehetett.

" - Idenézzetek, gyerekek ! - mondta Lujza mama .

A bűdös góly mit csinált nekem. Alig tudtam ezt a gyereket

elvenni tülle... Végighasította a szoknyámat !

Mi meg, ugye , elhittük. Mikor a másik testvérem született, még akkor is egy szobában laktunk. Volt egy szekrény keletnek, észak felé állt édesanyámék ágy^o, mi meg a szekrény melletti ágyon feküdtünk. Szegény édesanyámnak sem adták könnyebben a gyereket, mint másnak. Annyira tudotg jajgatni, kiabálni. Gyütt este a Lujza néni, aszongya : " Alusznak, ne félj lányom, alusznak. " Fenét aludtunk ! Szinleg horkoltunk, de amikor lehetett, nyujtottuk a nyakunkat, kíváncsiak voltunk, mint minden gyerek. Az a testvérem nagyon nehezen született. A Lujza mama nagyon okos és pedáns, tiszta asszony volt . Annyira meg tudta vigasztalni a szülő anyákat, mi csak hallgattuk : " Ne félj lányom, majd túl leszöl rajta, nehezen adják, de nem lesz semmi komplikáció, majd világra gyüm ez is, mint a többi..."

Oda/járt még há/rom nap is, fűrésztötte a gyereket, teljesen rendbetette az anyá/t és az ujszülöttet. Min/d a hatunkat ő segítette a világra, sőt az egyik fiamat is. Na, annak idején megfogadtam, ha énnekem gyerekem lesz, egy jajszót nem szólok. És azt mondta, ilyen nem látott, mint én.

" Még három nap múlva se lesz meg a gyereke." - mondta édesanyámnak, aki ott volt. Nem szóltam egy jajszót se, annál inkább se ! Gondoltam , ha belepusztulok, akkor se kiabálok. Igaz, hogy aranyeret kaptam, de hál' Istennek, meggyógyítottak belülle... 30 év után.

Amikor ez a Lujza néni meghalt, nagyon bántuk. Annyi embert a világra segített, és olyan szép , okos, intelligens volt.

Járt ám , ugye, tanfolyamokra !

A gyerekeket harmadnapon keresztelték, akár hideg, akár meleg volt. Az egyik fiam 30 fok melegben, cséplés idején született, a másik 30 fok hidegben. Ugy kellett feltörni a jeget, hogy meg tudják keresztelni. A gyerekek nem kapták a szülők nevét, még inkább a nagyszülőkét. Édesapám nevét nem adták egyik fiának se, de az egyik dédunokája, aki most nyolc éves, az kapta az István nevet őutána. Az lett Kiss István, mert a sógornóm rettentően tisztelte édesapámat. Azt mondta, ilyen ember kevés van , mint ő.

Az egyik kishugom , Marika, a keresztanyja nevét kapta, az egyik öcsém pedig a keresztapját : Gyula lett. Nagy-on jó keresztanyánk volt. Őneki csak egy gyereke lehetett, de a családban mindenkinek ő lett a keresztanyja. Pedig édesanyám félt elhívni az utolsónál. " Komámasszony, halálosan megsértődtem volna, ha nem hív ! " - ezt mondta. Ugy ki szokott rukkolni. Hogy mi-csoda komaebédek hozott ! Akkor még nem értettek a tortához, de a papkisasszony megmutatta, hogy kell csinálni. A keresztanyám mindig hozott a komaebédben, annyira szeretett be-annünket.

Az én gyerekeim keresztelőjét már nem érte meg. 1947-ben született a nagyobbik fiam, 46-ban esküdtünk.

A férjemet már régebben ismertem, de eszemben sem volt úgy gondolni rá, mint jövőbelimre. A háboru után kíséretetett, mondta, hogy feleségül akarna engem. Hozzámentem... Akkor nem úgy volt, mint ma, hogy elmegyünk dolgozni egyik vagy másik üdülőbe. Akkor csak egy volt, a Makarenkó, a Révnél. / Régen Horthy - üdülőnek hívták. / Az urám odajárt eleinte, aztán

elment a vasúthoz rakodónak. Nagy bánafákat emelt tiz vagy tizenkét évig. Utána Aligán dolgozott kőművesek mellett. Közben részt arattunk, jártunk az erdőre, állatokat tartottunk, hogy tudjunk valamire menni. Kaptuk ezt a házhelyet 48 -ban, két kis hizónk volt. Azokért kaptunk annyi követ, hogy a fele házhoz elég lett. Tartottunk később egy tehenet is édesapámnál, azt is eladtuk az endrédi vásáron, azzal kezdtük az építkezést. 1954 -re lett kész. Később a ház tetejét le kellett bontani, mert olyan rossz fenyőfából készült, hogy majdnem rákaszakadt. Akkortájt meghalt az uramnak egy öreglegény testvére, attól örököltünk egy kis pénzt. Abból vettünk téglát, így lett meg a ház másik fele. Volt egy kis földünk, abból aztán a házat berendeztük. A nagyobbik fiam sokat segített : a cserepezést, ajtórakást... A másik fiam kőműves lett, ő pucolta be a házat, megcsinálta a hallat, a fürdőszobát. Így tudtunk valamire jutni.

A tsz - ben nagyon sokat dolgoztam, hét évet lehuztam, de nyugdíjat nem kapok... Pedig ott estem össze egy rohamműnkában, kukoricaszedéskor. Ugy mentek, mint az örültek. Annyi kukoricát elhagytak, hogy nem győztem utánuk szedegetni. Összeestem. Elkezdtem remegni, járt mindenem, úgy vezettek haza. Már nem is tudtam többé dolgozni... Olyan bajt kaptam utána, hogy csúda, hogy életben maradtam. Már mondtam, hogy hét évet dolgoztam a tsz - ben, de a nyugdíjhoz tiz év munka kellett volna. Nem tudtam igazolni, pedig több is lenne, mint tiz év. Hol keressem azokat a nyaralókat, akiknél szolgáltam? Mennyit jártam az erdőbe, de az akkori munkavezetőnk is régen meghalt. Hiába dolgoztam annyit... Ha régen lettek volna

üdülök, én elmegyek fiatalon valamelyikbe dolgozni, mint a mostaniak, s van nyugdíjam. Ilyen bajjal, mint nekem van, az asztma, hová megyek? Sokszor nem tudok fölkelni, mert fulladások jönnek rám meg görcsök. Összeszedtem mindenféle bajt. A front alatt is följártunk Endrédről lövészárkot ásni. Minden nap gyüttünk. Sokszor a templomtoronyban bujkáltunk. Agyonfáztam, hültem, belebetegedtem.

Nyugalmas öregségem lenne, ha ennyi betegség nem kínozna. Nem tudok szaladni, mert ha egy kicsit gyorsabban megyek, egy csöpp levegőm sincsen. Csak lassan, nagyon lassan, meg gyógyszerrel a zsebemben... "

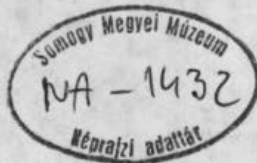
III. U T Ó S Z Ó

A zamárdi helytörténeti szakkör részére az emlékeit magnetofonra mondta Kertész Ferencné, született Kiss Irén, Zamárdi Arany János utca 10. szám alatti lakos. Úgy éreztük, hogy le kell jegyeznünk, és tovább kell adnunk ...

4460

"ZAMÁRDIBAN ÉLTEM ... ÉS ÉLEK"

Faragóti sors egy életrajz tükrében

Készítette:

a

ZAMÁRDI HELYTÖRTÉNETI SZAKKÖR

1981.

I. A SZÜKEBB HAZA

Képek villannak fel az emlékezet vásznán, egy ember sorsa a nagy közösségben. Egy falu, egy táj, az apák testével termékenyített föld, nemzedékek szűkebb hazája, születés és halál földje, elbocsátó és visszahívó föld. Szülőföldünk a rajta élő emberekkel, rokonainkkal és testvéreinkkel, az apai háza, gond, emlék és vágyakozás földje. Gyermekkor tavasszal áradása, felnőttkor hevülete és fakulása, s ha megéred, az akkor elnyugtató szelidsége.

A kép nem egyértelműen sötét, néha világosabb színeket is látnunk: vagy a reményesség halványzöldjét, vagy az öröm fehérjét. A földműves nép, mely együtt élt a természettel, gondjai közt is tudott feltekinteni, s meglátni az ég magasában a pacsirtát. Szépségre mindig fogékony lelke ennek hangján alkotta meg lélekűdítő dalait.

Születés, halál, esküvő, gyermekáldás. Amire itt egy hosszú utat megjárt asszony emlékezik, sorsának fonalából legombolyítva egy keveset, alig több, mint egy tétova álmodás, visszaálmódása mindannak, ami talán már maga számára is valószínűtlen. Az ajkán kibukkenő félszeg szavak a valóságról vallanak. Mindez azonban a nagy - nagy változások tükrében oly messzire sodródott elélünk, hogy visszapillantva rá alig érzékeljük györsen fakuló árnyképeit.

Pedig izgatón érdekes mindaz, ami belőle akár szóval, akár írással még megfogható, hiszen nemcsak önmagáról vall, hanem más emberekéről is, akik itt éltek vagy ma is élnek ebben a faluban.

Zamárdi, melynek ma száznegyven utcája van, a század elején még apró falucska volt Tihannyal átellenben, a Balaton partján. Közösségi és megtartó ereje ebben az időben kezd meggyöngyülni. Siófok már pezsgő életű fürdőhely, a Földvárt fölfedező Széchenyiek a községi malttal nem rendelkező kis pusztából két évtized alatt a nyaralás és pihenés vilóságos oázisát építették ki. Zamárdi hosszú - hosszú partszakaszán, a mai szépséges utcák, villák helyén ekkor még a szántódi uradalom birka legelnek, a nádas vad rengetegét szilaj ménes tapossa. Csikósok kurjongatnak az öreg, kopott révesárda ivójában, köztük Szabados János, a leghetykébb legény, aki még azt is megtette egyszer, hogy tékozló mágnások példájára igazi bankóval gyújtotta meg pipáját az ámuló cimborák, kocsisbort szürcsöltető meszesek előtt. / Honnan volt a bankó? Nem érdemes azt már kutatni. Ki mivel dolgozik, attól mecskolódik - mondják erre-felé. /

A faluból a mai posta helyén álló öregkut mellett - itt itattak valaha a delizsánszok is - szekérut vezet át a vasuton, a torkollik az egyetlen, Balatonhoz vezető utcába, a Csapás utcába, a mai Rákóczi utcába. / Zamárdiban ekkor még nem áll még a vonat, füstös kis özház árvalkodik a sorompó mellett. / Ezen az utcán futtat minden délután a víz felé szemarás korodáján az öreg Ladányi zsidó fürödni, s kíséri őt a botokkal

hadonászó gyerekhad nagy zivajjal. Titokban oltatlan meszet dugdosnak a szamár farka alá, amíg a gazda a sekély vízben henterog.

Idilli a kép: a vasút melletti pocsétás Zsibamezőn, ahol ma a sportpálya gondozott gyepszőnyege simul a nyárfák, olajfák ligetébe, hatalmas libacsapatok legelésznek. A gyerekek fűzfasipot fabrikálnak, métáznak, "likru-likrát" játszanak, bikatüköznek, közben fél szemük a libákon. El ne keveredjen egyik csapat a másikkal, föl ne menjenek a vasutra, közéjük ne settenkedjen az alattomos réti róka! Még nem jött el a "nagy idő", az aratás, amikor nekik is ki kell vonulni a tarlóra vizet hordani, kötelet teríteni, a nagyobbaknak beállni a kasza mögé markot szedni.

De valami van már a levegőben, ami megbontani látszik az ősi harmóniát. Nyaranta sűrűbben jár a vonat, kiránduló, kerékpározó ifju urak és kisasszonyok jelennek meg a szabad partokon, majd néhány ur család bérelhető szobákat keres a Fő utcán. Az egykori vaspálya keskeny sínpárját új, úgynevezett góliát sínekre cserélik. Ez sok embernek ad munkalehetőséget. Sűrítik a baktaházakat, új állomásépületeket emelnek, javítják, kövezik a főbb utvonalakat. Ébrednek a falu vezetői is: a Szabadság téren 1912-ben felépül és megnyílik Park Szálló néven a községi szálloda / a mostani tanács-ház épülete/, a mellette mindjárt elsőként a ma is álló Dayka - villa.

Igy kezdődött. Aztán egyszer csak eltűnt a csacnevész nyárfák közül a nyáj, a nádasból a ménes, lebontották az óriási istállót a csárdával szemben. Emberek jöttek csikos lécekkel, mutogattak, mérték és cövekeket ütöttek le ide is, oda is. Megépült az út a Rév szegletéig, majd távolabb is, végig a parton, előbb egy magyar cég, majd a Via Nova német vállalat és sok-sok környékbeli munkások jóvoltából. Házak nőttek ki a földből, hamarosan fá-k, kertek takálották el a szelid párák mögül, csónakok, vitorlások libbentek a vízre, majd a révészek ócska deroglyéje mellé odafarolt egy büszke, festett oldalú hajó, az első motoros komp. A pásztorélet semmivé lett, és Szabados János a falu szegényeként halt meg a népésedő, életével egy más világ felé forduló Zamárdiban.

Az élet más lett itt egészen, és kissé más a nép is. Már az 1909. évi Canonica Visitatio megállapította, hogy a tiszta katolikus lakosságú Zamárdiban a nép vallásos ugyan, de "lelkületét szociális gondolat hatotta át". Ez már nem a régi, sorsába lelenyugvó nép többé, gondolkodásában megváltozott. A változások Kiss István / mesélő asszonyunk édesapja / sorsán át is lemérhetők. A nagy család számára szűkké vált paraszti élettől el - eltávolodva, hányja - veti a sors már fiatalon. Előbb a kőhegyi szőlőben dolgozik, majd a vasuton krampácsol egy évig. Az I. világháború kitörése előtt pedig már gyári munkás a Váci uti Schlick - Nicolson gyárban. Itt ismerkedik meg Marx műveivel s a szocialista mozgalommal. A minden újat érdeklődéssel fogadó, de mindent eszerszer megrágó, tépelődő, vajudó lelkületű, gondolkodásában mindvégig földműves beállítottságú fiatalember élet-

utjába belegásol a háború. Mire négy év múlva lábában, idegeiben a galiciai telek s a Piave menti perzselő nyarak irtóztató emlékeit hordozva hazakeveredik, tanácstalanul áll a forradalmaktól felbolydult, a fehér terrortól legázolt országban: ugyan, most merre?

A Horthy - korszak első felében buzában gondolkodtak az emberek. Ekkor tanultak meg csak igazán látástól vakulásig dolgozni.

Kiss István bátyja valóságos dührohamot kapott, ha nyaridőben, hajnali háromkor befogván, kocsiányomot látott maga előtt a harnatos úton. Ez az osztelen munkaszeretet, melyet perze áthattott a szerzés ördögi vágya, sokak szerint talán a nemzet fennmaradását jelentette. Ez az a korszak, amikor egy jómódú parasztember szívesen adja lányát egy pesti iskolaszegényhez, közrendőrhöz, villamoskalmazhoz. Az általános elnyomorodás közepette mi sem vonzóbb, mint egy fix fizetés, egy nyugdíjas állás. A másik variáció a cselédnek adott leány. Egy jó helyet, jó családot kifogni szerencse. A leány ugyan nehéz szívvél távozik, nehéz szívvél adja őt oda édesanyja, akárhogy is, de más kezelésének, ám a szorító nyomorúság elaltat minden érzelmeket. Tudott dolog, a lány is tudja: cselédévei alatt megkeresheti stafirungját, szőba - konyhabutorát, félretehet egy kis pénzt. Csak becsülje meg magát! Sorsát magával viszi, s ez azt is jelenti, hogy szófogadónak, engedelmednek, alázatosnak kell lennie, emellett tisztának, szorgalmasnak, megbízhatónak. Ezt a sorsot Kertész Ferencné is megpróbálta, van mit mondani róla.

Az itthon maradottaké a paraszti élet esernyi gyötrelme. Zor-
ná rdiban a két háború között az általános elszegényedés kö-
zepette mindkét proletárréteg kialakult: az ipari és a mező-
gazdasági. A helyzetet azonban jelentősen enyhítette a meg-
növekedett idegenforgalom. Sok munkalehetőség akadt a vállalk-
körül és az építkezéseken.

A II. világháború iszonyú érvágásai, a négy-hétszáz kilométer-
tűnk hullámzó front, a lakosság elmenekítése, kitelepítése is-
mét mélypontra juttatta a falut, de az 1945-ös feledhetetlen
tavasz új hitet adott az embereknek. Annál csüggesztőbb volt
a folytatás, a Rákosi - korszak, mely az ezer év után vissza-
perelt földön legszebb reményeitől fosztotta meg a földműves
népet. Nem érdemes a beszolgáltatás tételőit sorolni: ennyi
gabona, ennyi hús, ennyi tej, ennyi zsír, ennyi tojás. Egy
kép villan fel: 1951. nyarán, egy forró vasárnap délután az
Ujréten / a mai benzinkut helyén / kigyulladt az ott álló ha-
talmos szénakazlak egyike. Beszolgáltatásból származó csupa je-
va széna volt ott felhalmozva: lucerna-és parlagzéna, elszál-
litásra várva. Megszólt a sziréna, félreverték a herangot,
futott mindenki oltani. A tűz erejéhez, nagyságához képest a-
zonban kevés volt az emberi erő és csordakut víze. A síófoki
tűzoltók is későn érkeztek, a pusztítás, a kár nagy, szinte
megdöbbentő méretű volt. A tanács illetékes szervei a tűzvé-
delmi rendelkezések legalapvetőbb szabályait sem tartották be:
a kazlak tövében még egy vizeshordó sem állt, csákiyanak, po-
métnak híre - hamva sem volt. A tűz okozója egy elhajított
cigaretta lehetett, hiszen ez a hely akkortájt kedvenc helye
volt mindenféle vándornak, földönfutónak. Itt itattak a mesze-
sek, teknővájó és kolompár cigányok. A hatalmas fák alatt gyak-
ran napokig eltáborozgattak.

Mire egyik esakörzi tagunk, Else Jenő a helyszínre érkezett, már nagyrészt lezajlott a dráma. Az országot felal jövet, szombai látta meg a kimerült kut mellett vödörökkel, vasvillákkal sorakozó füstös, kormos embereket. Némán állt ott szinte az egész falu népe, előttük az állataiktól elvett, már nem az ő tulajdonukát képező óraga széna maradványai. "Nyár éjszakán a grófi szórán..." - mormolta maga elé, és nagyon - nagyon keserű lett a szájíze.

Még egyszer látni a szemérmeket így egybegyűlve az Újréten állógalni. A nagy tes - szervesítés után volt ez, amikor a lovakat ották le. Némák voltak akkor is, de itt - ott könny csillogt meg az eltakart szemekben, mikor a hűséges segítőkés fejéről levették a kőféléket.

Es a görce azonban lassan feloldódott a szívvelben, eredményül a pozitív változásoknak, melyek a nagy küzdelem életében szöta végbenentek.

Horok, emberek, sorok... Eszmák, hitok, családok... E sorokban, melyek itt következnek, egy félig peraszt, félig agrá ryzrolotár aszony emlékezik akadosó szöval, nehöz nagyugvással, elpergő életén elmállódve.

II. EMBEREK, SORSOK

/ EMLÉKEZÉS /

" Zamárdiban születtem, nevelődtem, éltem... és élek. Szegények voltunk, az apám két és fél hold földet művelt. Akkor akinek sok földje volt - minden a föld volt - , az volt gazdag. Szegényen, de boldogan éltünk : nagyon szép gyerekkort mondhatok magamnak. Ebbe en összetartottunk mi hatan, testvérek. Én voltam a legidősebb. Bizony még tizenhét éves koromban is született hústestvérem. Édesanyóm már anyira szégyellette, hogy szegény azt mondta, üng, ilkos léssz. Én vigasztaltam meg. Már udvarlón volt, együtt dajkáltuk a kis Marikát.

Szerettem iskolába járni. Szerettem a tanítóimat : nagyon jó tanítómestereim voltak. Az 1. - 2. osztályt az egyik tanító tanította, a 3' - 4 - 5 - 6. osztályt a másik. Ez úgy meg tudta nevelni a gyerekeket, igaz, volt nagy orópálcája. / Ott tornett hátul az iskolában. / Voltak olyan rossz gyerekek, hogy nem bírt velük másképp. Hozták be őket Szántódról, Töközből kocsival.

Annyi gyerek együtt össze, teli lett az iskola. Az volt a tanítón kikapcsolódása , hogy minden nap ement sétálni a Vadkacsaig, Széplakra meg vissza. Nem azért, hogy dícselkedjék, de nagyon szeretett öngemet, mindig első diák voltam. Az volt az első diák, aki szélrül ült. Mindig szélső voltam. Szerettem a leckét meg tanulni, otthon még a fejem alá is odatettem a könyvet.

A legfőbb tantárgy a hittan volt. Kivülről el tudnám mondani az egész hittankönyvet : a " Hit - és erkölcstant ". Utána kö-

vetkeztek a többiek : irás, olvasás, meg - azt mondják, ab-
ban az időben nem tanultak, pedig - volt történelem, vegy-
tan, gazdaságtan, számtan. Annyiféle könyvünk volt, egész
rakatra való. Nekünk is kellett tanulni, sőt kívülről is, az-
tán kellett felelni belülről. Bizony nehéz volt : tanulni is,
segíteni is, játszani is. A sorrend is így alakult.

Emlékszem, amikor az egyik testvérem januárban szület-
tett, de mentem volna szankóználni minél előbb, de édesanyám
rámparancsolt, ringassam el azt a gyereket, ne sirjon. Amikor
behunyta a szemét az ócsém, elaludt, futóra mentünk a falu-
vég felé, le az ujsornak. Még nem voltak meg ezek az utak,
végig le tudtunk menni. Egészen sötétedésig szankóztunk, de
azért, mikor harangostak, haza kellett menni. Olyan szigoru-
ság volt akkor, hogy nyolc órakor be kellett menni. Télen szan-
kóztunk, más évszakokban amerikáztunk, csön - csön - gyű üz-
tünk. Nem túl sok időm jutott játékokra, segitettem sokat. Hoz-
zászoktattak otthon a munkához - legidősebb voltam -, korán
meg kellett tanulnom a kisebbeket fürösztetni, vasalni, tak-
ritani. Sokszor szombat este tíz órakor kerültem ágyba. Ami-
kor serdültem, el kellett mennem dolgozni. Tizenkét éves multam,
tudom, a hatodik osztályból maradtam ki. /Két ismétlőt jártunk
a 6. után. Csütörtökön meg vasárnap szoktunk menni iskolába.
A vasárnap reggeli elmaradt később, és csak csütörtökön men-
tünk./ Volt a Pannónia - strand. Az egyik kis szomszéd /lányai
labdát szedünk ott. Voltak nagyurak, egy pár zsidó család is
köztük. En nagyon sajnáltam őket, az egyik öregasszonynak él-
t a lánya, ma is el szokok vele beszélgetni. Még egy másik zsi-
dó lányt is ismertem, akinek az édesapját meg a testvérét ké-

sőbb elvitték a gettóba. Nagyon jók voltak hozzánk, de volt egy ronda ember, a kertész, neki kellett volna pucolnia az egész strandot. Végig nőtt náccsal, velünk vagdaltatta az egésztestet, meg aztán trógot hordatott velünk. Egyszer úgy megbetegedtem, mert behajtott bennünket fürdeni a Balatonba, hogy tiszták legyünk, mire megjönnek teniszezni az urak népek, a-hogy mi neveztek azokat, akiknek a labdát szedgettük. Olyan tüdőgyulladást kaptam, hogy majdnem belehaltam. Édesanyám vízszűrőbe tett, prianicbe. Orvos alig akadt, gyógyszer is. Akkor nem úgy volt, mint most. Köröshegyen lakott egy orvos, meg itt egy. A falubeliek azt mondták, ha meghal, azt kell ráírni a keresztfájára: "Itt nyugszik ...", körülötte meg azok, akiket elkezelt."

En szerettem őt, nem tehetett arról, hogy akkor nem volt olyan fejlett az orvosi tudomány, mint ma. Fejletlen volt minden: Gyógyszerek is mik voltak? Aspirin meg különféle vacakok. Nem csoda, hogy én is annyira tönkrementem, megbetegedtem.

Később napszamba jártam. Tudom, három évig dolgoztam egy helyen. Kivettük a papbirtokot, mert volta akkor a papnak sok földje, meg a kántornak is. Odajártunk három gazdasági évben egy idevaló zamárdi lánnyal meg az egyik öcsém-mel. Lucernát gyűjtöttünk, kukoricát kapáltunk, a sok szőlőt műveltük meg ... volt tán három holdjuk is. Mindenfélét csináltunk. Rendesen, minden héten fizettek. / Volt, ahol nem szerettek fizetni. /

Szolgáltam nyaralóknál is, két hónapig meg háromig. Jártam még az erdőre: makkot raktunk, meg irtottuk azt a mindenféle tuskót. A legrosszabb az volt, amikor tizennégy éves

körömben édesanyámhoz egy asszony odament, s rábeszélte, hogy adjon a fiához kettőszőnek. / Két mássa busáért. / Édesanyám nem akart, de az anyit beszélt, hogy az ő fia milyen szépen tud kaszálni, meg milyen jó sorom lesz, hogy végül engedett. Akkor voltak a legrendőbb gabonák, tele szederinakkal meg mácaolatúakkal. Volt, hogy éjjel fölkelünk, mentünk a Káplán - kúthoz. Nem is lehetett aratni, tele volt tuskóval. Olyan rosszul lettem akkor, úgy megzavarodtam, hogy nem tudtam, hinnen kel a nap. Mintha nyugaton kelt volna ... A többiek nevettek. .. Este meg kapélni kellett, majd megszakadtam a nagy kóvától. Akkor is megbetegedtem, az utánam való öcsém ment el helyettem dolgozni. Édesanyám mindig a kapuban várt, és megairatott. Azt mondta, míg él, sose felejtí el, hogy odaadott éngem arra a helyre. Meg azt sem, hogy Rákos - hegyre adott egy bicsérdista családhoz. Szilván tartott az a nyilas banda. A szomszédunkban nyaraltak, aztán áthívtak éngem a három kisfiuk mellé játszani. Bicsáltak, hogy milyen jó sorom lesz. Megjátaszottak magukat, elmentek a templomba, olyan jónak tették magukat. Hát mi várt énrám ott? Te jó Isten! Hát szoba parkett, amit fél tízre föl kellett kifelni. Három gyerek, a legkisebbre pelenkát mosni. Nem volt ám mosógép, hanem egy nagy mosókonyha teknővel. Emlékszem, amikor nálunk bucsu volt, én ott éjjélis nagymosást csináltam. Majd nem összeestem. Minden munka az enyém volt. Husz nem szabadott emni. Az ócskik náreg volt. Volt egy ronda apja az asszonynak, az mindig be szokott zárkózni, és nagy darab szalámikat evett. A lánya emiatt össze is vezett vele. Olajos koszton éltünk, ők elvették. Gyakran bementek Pestre, ott bezabáltak minden-

félét a cukrászdában. És én? Volt úgy, hogy éjjel belopóztam a spájzba, egy darab kenyeret, hogy ehessek. Anyira éhes voltam, nem meredt semmi erőm. Először kedveskedtek nekem, elengedték még a misére is ... , vallásos kislány voltam, úgy nevelődtem. Később már nem engedtek. Mikor elkezdett beszélni a pap a rádióban, az egyik taknyos gyerek - hét éves volt - lenyomta a kapcsolót, és azt mondta: "Kaki a fejére ..." / már mint a papnak. / Igen. Amikor Hitler beszélt a rádióban, az egész család örjögött: majd megbolondultak érte. Ekkora nyilasok voltak! Csak innen minél előbb el ... ! Egy ismerős család adott utiköltséget, pedig úgy volt, hogy ezek haza is szállítanak. Annyiszor álmodtam felállni, de álmomban is borzasztó volt.

Az urasági tartómunka és ez fiatalkorom legsomorúbb emlékei.

Nekem nagyon kijutott, mert én voltam a legidősebb, és sorakéztak 2-3 évenként a testvéreim. Édesapám részest aratott a nagygazdánál, és nekünk is kellett menni, amikor nagyobbak lettünk. Édesapám után én szedtem a markot, a testvéreim pedig kötötték és rakták össze. Amikor három fiu után lánytestvérem született, a Terike, egészen odavoltam az örömtől. Édesapámnak nagyon jó ismerősei voltak, hitelszövetkezeti irodában volt igazgatósági tag. Nagyon jóeszü ember volt, gyönyörűen írt, mindent tudott. Annyit olvasott, hogy mindenhez hozzá tudott szólni. Mindenfelé ismerték, nagyon szerették őt is, minket is. Lakott ott egy jegyző, ahol most a tesz-iroda áll; oda álmomban dolgozni, eljött velem a kis Terike, együtt is aludtunk. Rózsás tutyit kapott az asszonyomtól. Egy másik he-

Igen is szolgáltam. Télen dolgoztam ott. A férfi százados volt, be kellett vonulnia Veszprémbe, az asszony velem főzetett. Sokszor mondta: "Te fiam, engem meghizlalsz..." Olyan jól tudtam főzni...

Édesapámnak mindig fájt a háta, az I. világháború alatt az olasz fronton harcolt. Azt mesélte, hogy akik nem táncoltak, ugráltak, ott fagytak meg. Annyi reumat, bajt kapott, hogy a gyerekeivel tipratta a hátát. A fiúk mondogatták neki: "Megtíporjuk, édesapám, de akkor, ugye mesél?"

Olyan meséket tudott mondani, mert a dédnagymamán rettentő okos asszony volt. Amit hallott tőle édesapám, azt elmesélte nekünk. Különbön ez a nagymamája, az anyai, Andocsán lakott, a barátok mellett. A barátok között volt egy orvos is, az én dédnagymám sokat tanult tőle. Anyira értett mindenhez, ami abban a világban jó is volt, mert kevés orvos volt. Nem a kezeléshez, hanem a gyógynövények használatához. Tudott olyan flastromot csinálni, még a lányok is, olyat, amelyet a patikában most is árulnak. Sebre, mindenre jó. Az édesapám, ha véres hólyag lett valamelyikünk ujján, fogta a tűt, behúzta a pamukot - azt a DMC-t - , nem kellett két óra, elmúlt a véres hólyag., miután köröztülhuzta rajta. Abban a pamukban volt a mérég, az hatott az hólyagra. Szóval ilyeneket tanult édesapám a nagymamájától, az én dédnagymamántól. Csak saját magát nem tudta meggyógyítani ez az okos asszony. Elkaptart az orrán valami vimedlit, belement a piszok... , porosak voltak akkor nagyon az utak. Kiégették a sebet, meg is gyógyult, de kiugult. Mondta a nagymamának, hogy elmegy ő még egyszer az orvoshoz.

- Édesanyám, ne monjen el, - kérte a lánya - mert elrontják!

- Miért? Sajnálod azt az egy pár csibét?

- Dehogyan sajnálom!

Szegónynek a sebet megint kiégették, aztán terjedt, terjedt. Végül arcrájában halt meg... Én ápolom a sírját, itt lett eltemetve ő is, meg a két testvére is. Az egyiknek a leszármazottai itt élnek - a Horváth Lajcsiék - a Fő utcán. Van minálunk egy kép, ami a dédanyától származik. Valamikor kétszer is leégett a templom, mert faszindelyes volt abban az időben. Kigyulladt az iskola-tól, azt mondják. Aztán a kisebb képek, amikor megépítették rendezően a templomot, nem kellett, és a dónagymamának adták. Főbb képet kapott, a falu végén az Urvacsoara még megvan az unokatestvéremnél. A Szentháromság - képet a háborúban átfuratták, de én annyira szeretem és őrszöm, mert az őseimtől való.

A vallásról jut eszembe, hogy nekünk egy olyan jó papunk volt, a Szarka Valér főtisztelendő, hogy a jó Isten áldja meg a földbe...! Kár annak a földben, annyit mondok. Az igen fedhetetlen jellemű ember volt. Nagyon szerette a falu népét. Végigjárta Zamárdit; ha valakinek baja volt, betért hozzá. Később egyszer találkoztam vele az utcán, kérdezte:

- Na, hogy vagytok?

- Megvagyunk...

- Hát a gyerekek?

- Hát, főtisztelendő ur, rosszak.

- Csak azt ne mondd, lányom! Rossz gyerek nincs, csak eleven.

Nem rosszak azok, csak elevenek...

Sokat jártunk bucsuba, körmenetre. Akkor ráérték illyesmire az emberek. Voltak keresztjáró napok, elmentünk a templomba. Buzszentelést tartottak, amikor a buza kezdett szép lenni, ta -

vasszal. Egyszer áldosé-csüttörtökön mentünk Andocera. A falu népe, aki csak tudott, kikisért bennünket, a bussura menőket. A keresztet fölvirágostuk, úgy vittük. Astoa mikor nagyon elfáradtunk, bemertünk egy - egy templomba : a kerékibe, a pusztaszemesibe. Harangostak mindig elejünkbe. Utköcsben ettünk, ittunk, megpihentünk, rendszerint Pusztaszemesen. A Madarasi - erdőnek mentünk, olyan por volt, meg egy nagy hógy. Volt bugyroskocsink, az hosta az élelmet, meg aki öreg volt vagy fáradt, felült rá. Egyszer eljött az egyik nagynőm meg a férje, többet nem is jöttek, mert nagyon kimerültek az uttól. Szegények elajultak, úgy kellett fölmosdatni őket. Egyszer nagyon jó eset volt. A Madarasi - erdőig hol én, hol az hosta a keresztet. Ott átadták nekem, és egész uton nem vette el tüllem senki. Ha, gondoltam, jól van, nem vesszitek el ? Akkor én már nem is adom oda.

Nem is adtam! Amikor közelítettünk Za márdi felé, mindenáron el akarták tüllem venni, de én nem engedtem. Megjárnem verekedtünk. Ha idáig én hostam, most már én visszom be a templomba. Megint jött elejünk a körmenet. Micsoda 5 rón volt nekem, amikor tényleg én vittem be a keresztet a templomba, és érekeltek kösben azt a gyönyörű éneket, hogy : " Téged voltunk köszönteni, méltóztatással meghallgatni, mindonnan szűcsőségünkben, Mária, segíts ! ... "

Gyönyörű ének ! Olyan jó énekesünk voltak, mint például a Nagy Ferenc bácsi. Vaspréni vasérkönyve lehetett, mert a másik énekesekben nincsenek benne azok az ének, amiket ő tudott. Szép hangja volt, végig énekelte az egész utat. Amikor olyan az énekesünk voltak, hogy nem lehet elmondani. A barátoknak a hideg cellákban meg az istál-

lókben szalmán feküdtünk. De az az öröm, ami átjárt ott bennünket !

Volt egy szép ének, az egyik embernek, az előénekesnek, nem jutott eszébe a szöveg folytatása, csak annyit mondott : " ... egek, egek... " Én odaszóltam : " Egek királynéja, Mária, segíts ! " Annaira megnevettük, pedig az egyik legjobb énekesünk volt.

Azután, hogy a zamárdi templomba én vittem be a keresztet, találkoztam a papunkkal. Édesanyámmal Siófokon jártunk... gyalogosan ... akkor nem járt anyai vonat, mint ma. Amikor gyűvünk visszafelé, gyűtt egy hintó, megállt. Hát a Szarka Főtisztelendő ült benn meg a kocsis. Fölvettek bennünket, kérdezte az andocsi utat a főtisztelendő. Elmeséltem neki... Olyan jópofa volt, pedig különben áldottlelkű ember volt.

- Miért nem vágta meg őket assal a kereszttel ? - azongya.

Akkor észhöz tértek volna !

Hát ezt eszem felejttem el !

Nem felejttem el a papunkat se, meg a bábát - úgy hívták akkor a szülésznőt - , mi csak Injza mamaként emlegettük. Egy szobánk volt, ott született nálunk mind a hat gyerek. Nehéz világ volt, amikor világra jött a harmadik öcsém. Én hat éves multam. Borsót pucultunk a ház másik felében, amelyik a nagybátyáné volt. Az asszonyok alkortájt félészoknyát viseltek, az ódalán kellett összekapcsolni. Ilyen volt a bába-asszonyon is. Megszületett az öcsém, halljuk, hogy sír, hát akkor bemegettünk. Gyönyörű, nagy gyerek volt, kövér, tán még négy kiló is lehetett.

" - Idénőzettek, gyerekek ! - mondta Injza mama .

A bűdös golyó mit csinált nekem. Alig tudtam ezt a gyereket

elvenni tülle... Végighasította a szoknyámat !

Mi meg, ugye , elhittük. Mikor a másik testvérem született, még akkor is egy szobában laktunk. Volt egy szekrény keletnek, észak felé állt édesanyámék ágy, mi meg a szekrény melletti ágyon feküdtünk. Szegény édesanyámnak sem adták könnyebben a gyereket, mint másnak. Annyira tudtj jajgatni, kiabálni. Gyütt este a Iujza néni, aszongya : " Alusznak, ne félj lányom, alusznak. " Fenét aludtunk ! Szinleg horkoltunk, de amikor lehetett, nyugtattuk a nyakunkat, kíváncsiak voltunk, mint minden gyerek. Az a testvérem nagyon nehezen született. A Iujza mama nagyon okos és pedáns, tiszta asszony volt . Annyira meg tudta vigasztalni a szülő anyákat, mi csak hallgattuk : " Ne félj lányom, majd tul leszöl rajta, nehezen adják, de nem lesz semmi komplikáció, majd világra gyün ez is, mint a többi..."

Oda járt még három nap is, fürösztötte a gyereket, teljesen rendbetette az anyát és az ujszülöttet. Mind a hatunkat ő segítette a világra, sőt az egyik fiamat is. Na, annak idején megfogadtam, ha énnekem gyerekem lesz, egy jajszót nem szólok. És azt mondta, ilyent nem látott, mint én.

" Még három nap mulva se lesz meg a gyereke " - mondta édesanyámnak, aki ott volt. Nem szóltam egy jajszót se, annál inkább se ! Gondoltam , ha belepusztulok, akkor se kiabálok. Igaz, hogy aranyeret kaptam, de hál Istennek, meggyógyítottak belülle... 30 év után.

Amikor ez a Iujza néni meghalt, nagyon bántuk. Annyi embert a világra segített, és olyan szép , okos, intelligens volt.

Járt ám , ugye, tanfolyamokra !

A gyerekeket harmadnapon keresztelték, akár hideg, akár meleg volt. Az egyik fiam 30 fok melegben, eséplés idején született, a másik 30 fok hidegben. Ugy kellett feltörni a jeget, hogy meg tudják keresztelni. A gyerekek nem kapták a szülők nevét, még inkább a nagyszülőkét. Édesapám nevét nem adták egyik fiának se, de az egyik dédunokája, aki most nyolc éves, az kapta az István nevet őutána. Az lett Kiss István, mert a sógornóm rettentően tisztelte édesapámat. Azt mondta, ilyen ember kevés van , mint ő.

Az egyik kishugom , Marika, a keresztanyja nevét kapta, az egyik öcsém pedig a keresztapját : Gyula lett. Nagy-en jó keresztanyánk volt. Öneki csak egy gyereke lehetett, de a családban mindenkinek ő lett a keresztanyja. Pedig édesanyám félt elhívni az utolsónál. " Komámasszony, halálosan megsértődtem volna, ha nem hív ! " - ezt mondta. Ugy ki szokott rukkolni. Hogy mi csoda komabédéket hozott ! Akkor még nem értettek a tortához, de a papkisasszony megmutatta, hogy kell csinálni. A keresztanyám mindig hozott a komabédében, annyira szeretett be-műnket.

Az én gyerekeim keresztelőjét már nem érte meg. 1947-ben született a nagyobbik fiam, 46-ban esküdtünk.

A férjemet már régebben ismertem, de eszemben sem volt úgy gondolni rá, mint jövődöbelimre. A háboru után kíséretetett, mondta, hogy feleségül akarna engem. Hozzámentem... Akkor nem úgy volt, mint ma, hogy elmegyünk dolgozni egyik vagy másik üdülőbe. Akkor csak egy volt, a Makarenkó, a Révnél. / Régen Horthy - üdülőnek hívták. / Az urám odajárt eleinte, aztán

elment a vasúthoz rakodónak. Nagy bánfákat emelt tíz vagy tizenkét évig. Utána Aligán dolgozott kőművesek mellett. Közben részt arattunk, jártunk az erdőre, állatokat tartottunk, hogy tudjunk valamire menni. Kaptuk ezt a házhelyet 48 -ban, két kis házunk volt. Azokért kaptunk annyi követ, hogy a fele házhoz elég lett. Tartottunk később egy tehenet is édesapámmal, azt is eladtuk az endrédi vásáron, azzal kezdtük az építkezést. 1954 -re lett kész. Később a ház tetejét le kellett bontani, mert olyan rossz fenyőfából készült, hogy majdnem rákaszakadt. Akkortájt meghalt az uramnak egy öreglegény testvére, attól örököltünk egy kis pénzt. Abból vettünk téglát, így lett meg a ház másik fele. Volt egy kis földünk, abból aztán a házat berendeztük. A nagyobbik fiam sokat segített : a cserepezést, ajtórakást... A másik fiam kőműves lett, ő pucolta be a házat, megcsinálta a halit, a fürdőszobát. Így tudtunk valamire jutni.

A tész - ben nagyon sokat dolgoztam, hét évet lehúztam, de nyugdíjat nem kapok... Pedig ott estem össze egy rohamunkában, kukoricaszédéskor. Ugy mentek, mint az örültek. Annyi kukoricát elhagytak, hogy nem győztem utánuk szedgetni. Összeestem. Elkezdtem remegni, járt mindenem, úgy vezettek haza. Már nem is tudtam többé dolgozni... Olyan bajt kaptam utána, hogy csúda, hogy életben maradtam. Már mondtam, hogy hét évet dolgoztam a tész - ben, de a nyugdíjhoz tíz év munka kellett volna. Nem tudtam igazolni, pedig több is lenne, mint tíz év. Hol keressem azokat a nyaralókat, akiknél szolgáltam? Hennyit jártam az erdőbe, de az akkori munkavezetőnk is régen meghalt. Hiába dolgoztam annyit... Ha régen lettek volna

üdülk, én elmegyek fiatalon valamelyikbe dolgozni, mint a mosta-
niak, s van nyugdíjam. Ilyen bajjal, mint nekem van, az asztma,
hová megyek? Sokszor nem tudok fölkelni, mert fulladások jön-
nek rám meg görcsök. Összeszedtem mindenféle bajt. A front alatt
is följártunk Endrédről lövészárkot ásni. Minden nap gyűtünk.
Sokszor a templomtoronyban bujkáltunk. Agyonfáztam, hültem, bele-
betegedtem.

Nyugalmas öregségem lenne, ha ennyi betegség nem kínozna.
Nem tudok szaladni, mert ha egy kicsit gyorsabban megyek, egy
csöpp levegőm sincsen. Csak lassan, nagyon lassan, meg gyógy-
szerrel a zsebemben...

III. U T Ó S Z Ó

A zamárdi helytörténeti szakkör részére az emlékeit
magnetofónra mondta Kertész Ferencné, született Kiss Irén,
Zamárdi Arany János utca 10. szám alatti lakos.
Úgy éreztük, hogy le kell jegyeznünk, és tovább kell
adnunk ...

